

Західне Полісся в Українській Державі гетьмана Скоропадського (Історія в документах)

Продовження з попередніх чисел

Пінське староство Поліської губернії

Згідно Берестейському мирному договору Пінський повіт також увійшов до складу Української Народної Республіки.

Документ № 29.

Ф. 2201, Оп. 1, Спр. 803, Арк. 18, 19.

М.В.С.

Пінська повітова Земська Управа

Відділ загальний, № 251,

31 березня дня 1918 р.

м. Столін Пінського повіту

У Центральну Раду

Української Народної Республіки

З посвідчення Генерального Писарства Ради Міністрів Української Народної Республіки від 11-го цього березня за № 218, виданого делегації Пінського повіту Мінської губернії видно, що Пінський повіт, який входить до окружної межі Українського народу, відповідно до мирного договору з центральними державами належить до території Української Народної Республіки. Губернське ж місто Мінськ, до якого відносився Пінський повіт, наскільки відомо Земській Управі, не приєднане до України, тому повітові установи Пінського повіту, в тому числі і Повітова Земська Управа, в даний час не мають свого адміністративного губернського органу, тому, перебуваючи у невизначеному положенні, по-

винні за всіма роз'ясненнями або клопотаннями звертатися безпосередньо до Міністерства. Пінська Повітова Земська Управа і Повітові Земські Збори було сконструйовані до евакуації повіту в 1915 р. і лише на підставі закону Тимчасового Уряду поповнено всіма верствами демократичних кіл та спілок в 1917 році; нових ж виборів не було зроблено, згідно з розпорядженням Міністра Внутрішніх Справ Тимчасового Уряду, зважаючи на заняття 1/3 частини території повіту ворогом.

Пінська Повітова Земська Управа повністю виконувала свої функції до більшовицького перевороту в жовтні місяці 1917 р.; з цього моменту до 15 січня 1918 р. діяльність її вже до деякої міри гальмувалася більшовицькими комісарами, а з 15 січня цього року, зважаючи на арешт ними Голови Управи Івана Михайловича Геїхроха, хоча потім і звільненого, остаточно призупинилася, бо самозвані комісари, захопивши силою все діловодство, обладнання, різне майно і грошові суми 732.868 руб. 41 коп., вивезли таке з м. Столін в селище Лунинець, де при наступі німецьких військ 7-го минулого лютого, більшовицькими комісарами розграбовано, знищено, а жалюгідні залишки полишені напризволяще при втечі комісарів. Після цього 14 того ж лютого Пінська Повітова Земська Управа знову вступила у відправлення своїх функцій. Для якої мети Голова Управи І.М. Геїхрох

з Секретарем М.Ф. Еліасом вирушили до Лунинця, з'ясували залишки розгромленого майна і все виявлене знову перевезли до м. Столін, де Повітова Управа двадцять третього цього березня і відкрила свої функції.

Проміжком часу з 14 лютого по 23 березня пішов на розшук реєстри майна та діловодства Управи і поїздки Голови Управи І. М. Геїхроха до м. Києва для з'ясування в різних Міністерствах положення Пінського повіту.

Першою задачею Повітової Управи було запропонувати всім волосним земським управам, сконструйованими до більшовицького перевороту за законом Тимчасового Уряду в Центральній Росії, в точності виконувати циркуляр М.В.С. Української Республіки від 2 березня за № 19, копія якого їм і перепроваджена. Під час перебування Голови Управи І. М. Геїхроха в Міністерствах, йому не вдалося отримати належних вказівок з організації всієї влади в Пінському повіті і органу її правління на місцях, бо всі Міністерства ще самі лише конструювалися по поверненню з Житомира до Києва, після більшовицького відступу. Але і по теперішній час Пінський повіт залишається поза певного положення. Повітом як би керують комісари, призначені наказом отамана 31-го корпусу. Повітові установи, крім Повітової Земської Управи й Повітової Продовольчої Управи, не функціонують. Населення не знає до кого і з яких питань воно повинно звертатися у потріб-

них випадках. Таке явище є неможливим при тому критичному у всіх відносинах положенні, в якому воно опинилося і ще може опинитися.

Пінський повіт з м. Пінськом до наступу німців у 1915 р. уявляв собою площу в 10.400 кв. верст з населенням 240.000 жителів. З 2 вересня 1915 р. 1/3 частина території його була зайнята ворогом і майже більша частина населення цієї території збігла вглиб Росії, а інша частина повіту була прифронтовою смугою. Всі повітові установи, крім Пінської Повітової Земської Управи, яка тоді ж евакуювалася до м. Столін Пінського повіту при ст. Горинь, Поліських з. д., були евакуйовані в м. Речиця Мінської губернії, де й нині знаходяться: Пінське Повітове Казначейство, Акцизне Управління 5-го округу і Міська Управа, а інші через деякий час переїхали було також у м. Столін, але з більшовицьким переворотом припинили свої функції, через що посадові особи виїхали в інші міста і тепер склалося наступне: судів немає, Казначейство у чужому місті, Міліція не має твердої вказівки для виконання своїх обов'язків, зважаючи на подвійності влади, Повітовий Земельний Комітет не функціонує, волосні Земельні Комітети діють без законних вказівок, тому можна припускати, що більша половина землі залишається необсемененою з настанням весни, і ліси, державне надбання, спустошуються безконтрольно рубкою.

З приєднанням Пінського повіту до України і укладенням мирного договору, бігле населення почало повертатися в свої місця. Біженці при поверненні мають потребу в продовольстві, живому і мертвому інвентарі і сільськогосподарських знаряддях, без чого воно не може приступити до обсеменіння своєї землі. На місці отримати все це не виявляється можливим з огляду на те, що 1 / 3 повіту протягом майже 4-х років перебувала у німців, а інша частина, як прифронтова, весь час почасти була під обстрілом і зайнята різними військовими частинами, тому продукти, худобу, фураж зараз же забиралися у населення для цих частин.

Тому Пінська Повітова Земська Управа вважає, що для правильного облаштування поточного життя населення Пінського повіту необхідно наступне:

- 1) дозволити Повітовій Земській Управі, якщо тільки можливо, переїхати до м. Пінськ, як центральний пункт,
- 2) якщо Пінський повіт відокремлюється від Мінської губернії, і приєднаний до Української Республіки, то аж до осо-

бливого розпорядження зберегти такий в адміністративному відношенні до Волинської губ., як найближчої губернії,

3) відновити всі судові установи (Тимчасових суддів було 5 чоловік, вибори ж нових Мирових Суддів будуть здійснені на квітневому черговому земському зібранні), Слідчих 5 осіб, зарахувавши останніх до Житомирського Округного Суду,

4) перевести Пінське Казначейство з м. Речиця до м. Столін Пінського повіту, якщо ж можливо ще до м. Пінськ, підпорядкувавши таке Житомирській Казенній Палаті,

5) перевести з м. Речиця Акцизне Управління Пінського повіту, підпорядкувавши таке Житомирському Губернському Акцизному Управлінню,

6) відновити діяльність податкових інспекторів Пінського повіту, зарахувавши їх до Житомирської Казенної Палати,

7) відновити діяльність Пінського Земельного Комітету первісного складу, який мав би можливість керувати волосними Земельними Комітетами, без чого можна побоюватися залишення незасіяною з настанням весни земельної площі, бо нинішній склад Земельних Комітетів, обраний за більшовицькою вказівкою, не відповідає своєму призначенню,

8) відновити діяльність Повітової Міліції, залишивши її в розпорядженні Земських самоврядувань, відпустивши на її утримання необхідні кошти за січень-квітень місяці і озброївши останню, бо за розпорядженням німецької влади Міліція роззброєна,

9) відпустити кошти на утримання вчителів початкових народних училищ за січень – квітень місяці ц/р., бо вчителі Пінського Земства задовольнялися завжди утриманням із сум Державного Казначейства,

10) провести обстеження місцевого біженського населення, що повертається на свої місця, і видати їм допомогу на відновлення розорених господарств, хоча б по тисячі карбованців для якої мети відпустити на Пінський повіт хоча б поки один мільйон карбованців; відпустити кошти на задоволення нагальних потреб Земського господарства за січень-квітень місяці, на утримання службовців канцелярії Управи, фельдшерам, утримання лікарень, стоечних [живільних? – О.І.] пунктів, випуску медикаментів та ін. 100.000 карбованців,

11) зробити розпорядження про якнайшвидшу евакуацію біженців з меж Пінського повіту, тому що скупчення їх може викликати епідемічні захво-

рювання серед навколишнього місцевого населення і на продовольство їх відпустити надалі до реевакуації необхідні кошти, хоча б одноразово 100.000 карбованців,

12) роз'яснити, як вчинити з установами, лікарнями, школами підвідомчими Губернському Комітету В.З.С., за відокремленням Пінського повіту від Мінської губ. до штаталів Червоного Хреста, в яких є хворі, але кошти на їх продовольство не має і звідки можливо отримати медикаменти, які раніше також отримували із зазначеного Комітету,

13) зробити розпорядження про надсилання до Пінської Повітової Земської Управи і до всіх установ Пінського повіту надалі всім Міністерствам всіх своїх вказівок і розпоряджень за адресою: м. Столін, Пінського повіту.

Про вищевикладене Пінська Повітова Земська Управа доповідає Центральній Раді Української Народної Республіки і уклібно просить дати свої вказівки в самому якнайшвидшому часі.

Голова Управи / – / І. Гейхрех
Член Управи / – /
Секретар / – /

Голова Земської Управи Іван Гейхрех виконував деякий час і обов'язки пінського повітового комісара. Він приділяв велику увагу відновленню в повіті системи початкової та середньої освіти.

Документ № 30.

Ф. 2021, Оп.1, Спр.114, Арк.3

Копія

Доповідь № 50

Про повернення евакуйованих середніх і нижчих навчальних закладів міста Пінськ і містечка Телехани до Пінського повіту і про дозвіл щомісячної видачі з земських сум позичково 4200 карб. Пінському реальному училищу.

У 1915 р. зважаючи на несприятливі обставини, що склалися для міста Пінська і прилеглих до нього околиць з південного-заходу, в сенсі можливого захоплення їх ворогом, всі навчальні заклади міста Пінська, а також і вище початкове училище в м. Телехани були евакуйовані в різні міста і пункти Російської імперії, як то: Пінське реальне училище до міста Мозир, Мінської губернії, Пінська жіноча гімназія – Слець, Орловська губернія, Пінське 1-е вище початкове училище – містечко Зембін Борисівського повіту, також друге училище в місто Ігумен, Мінської губернії.

У теперішній же час військові дії з противником припинені, і життя по-малу-малу починає входити в нормальну колею, хоча і умовну. Більшість під-

ростаючої молоді почасти за неспроможності батьків, незручності залізничного сполучення і багатьох інших причин залишається поза можливістю закінчити свою освіту за відсутністю поїменованих вище наявних в повіті навчальних закладів.

Вважаючи таке явище ненормальним для теперішнього часу, необхідно потурбуватися про повернення навчальних закладів на свої місця (Пінський повіт).

Правда – пункти, що служили місцезнаходженням всіх евакуйованих училищ, не звільнені ще німцями, але це не повинно гальмувати якнайшвидшого повернення училищ до повіту, де можна буде розмістити їх в інших пунктах, як наприклад – Кожан-Городок, Лунинець, Столін, Погост-Загородський і ін.

Внаслідок критичного фінансового положення Пінського реального училища, директор названого училища листом своїм 12 квітня/30 березня 1918 року за № 161 виїшов з клопотанням до Земської Управи про надання щомісячно позичково на утримання вчительського персоналу суми в 4200 карб., котру, якщо в земстві не має готівкових грошей, просить видати асигнації на Мозирське Казначейство для перерахування зазначеної суми на депозити училища.

Пінська Повітова Земська Управа, ознайомившись з викладеним у листі вкрай важким становищем вчителів Пінського реального училища, в уникнення припинення функцій названого закладу на шкоду учням, знайшла можливим видати позичково просиму суму 4200 карб.

Доповідаючи про вищевикладене, Пінська Повітова Земська Управа просить збори Земських Гласних: 1) прийняти саме діяльну участь у переводі евакуйованих навчальних закладів до Пінського повіту і 2) дозволити щомісячно видачу з земських сум позичково 4200 карб. Пінському реальному училищу подалі до переведення такого в місто Пінськ.

Голова Управи /–/ І.М. Гейхрех
Діловод /–/

24-27 травня 1918 р. відбулися засідання Пінських Повітових Земських Зборів, де вирішили з 1919 року перетворити існуючу Вічевську двокласну школу з додатковим педагогічним класом у вчительську семінарію з сільськогосподарським курсом приній, а до перетворення залишити школу в колишньому вигляді. В обговоренні взяли участь голова земської управи І. Гейхрех, та її члени: священник В. Шимановський, І. А. Папа-Афанасуло, Е.Ф. Рейсміллер, вчителі Пінського повіту: О. Кухта, В.

Созанович, І. Сенькевич та З. Білецька, які заявили, що учительство Пінського повіту в своїй більшості завжди стояло на боці законності і порядку і не брало участі у більшовицькому русі. 22 квітня пінським повітовим комісаром був призначений багатий поміщик Володимир Георгійович Бохенський, який до революції 15 років прослужив у Міністерстві Внутрішніх Справ. Після гетьманського перевороту він став пінським старостою.

Ми вже згадували, що Пінська Земська Управа просила Центральну Раду про включення Пінського повіту у Волинську губернію. Історик Іван Пусько³⁸ вважає, що Пінський повіт спочатку був включений до Волинської губернії. Дійсно, це підтверджує наступний документ:

Документ № 31.
Ф.1216, Оп. 3, Спр. 69, Арк. 8.

17.06.1918 р.

Пану Волинському Губернському
Старості

Майже щодня з'являються в Повітову Земську Управу представники від населення, що повертається в межі Пінського повіту на свої місця проживання як з біженства, так і з німецького полону, і благають надати їм допомогу. Малюючи найпохмуріші картини того становища, в якому знаходяться: біженці, що повернулися, і колишні полонені, представники їх заявляють, що якщо ця допомога не найде вчасно, то величезні злидні і лиха, пережиті населенням приведуть до жахливих наслідків, і населення, яке повернулося в розорені військовими діями місця, ризикує в недалекому майбутньому загинути від голоду та холоду. Питання про надання їм допомоги обговорювали на VII-их Чергових Пінських Повітових Земських Зборах на засіданні 28-го травня (н. с.) поточного року, причому Земські Збори, виходячи з того, що пануюча в повіті економічна і політична розруха, в кінець підірвала фінансовий бік життя повіту, привівши населення, як земського платника, до повної неспроможності, і що в касі Управи, розгромленої більшовиками, не має жодної копійки оборотного капіталу, прийшли до того висновку, що Пінське Земство своїми засобами не в силах чинити допомоги повертаючимся біженцям і полоненим, а тому є необхідність порушити Міністерством Внутрішніх Справ Української Держави клопотання про приєднання Пінського повіту і району до діяльності Волинського Комітету з надання допомоги біженцям, що повер-

нулися на свої місця проживання, а потім просити Комітет організувати цю допомогу в межах Пінського повіту шляхом влаштування на перших порах хоча б поживних пунктів.

(...) При цьому Повітова Управа повідомляє, що в першу чергу необхідно влаштувати поживні пункти для повертаючихся біженців в наступних селищах Пінського повіту, а саме в м. Логишині (для північної частини повіту), в с. Лемешевичах (для західної частини повіту), в с. Кухоцькій Волі (для південної частини повіту) і в Луниці (де скупчується безліч біженців, що прибувають до повіту з різних губерній по залізницях).
Голова Управи /–/ І. Гейхрех
Секретар /–/

Сама українська влада вважала Пінський, Мозирський, Речицький повіти Мінської губернії і Гомельський повіт Могильовської губернії спірними територіями.

Документ № 32.
Ф. 3766, Оп. 1, Спр. 189, Арк. 49.
4 червня 1918 р.
№ 2965

До Загальної канцелярії
Для Управління справами
Ради Міністрів

На Ваше відношення з 27 травня б. р. під № 1351 Міністерство Закордонних Справ сим повідомляє, що Пінський повіт, Мінської губернії числиться як частина Української Держави, однак остаточно се питання вирішиться на відбуваючійся одночасно Конференції з Росією.

Директор Департаменту /–/
Завідуючий Політичним Відділом /–/
Діловод /–/

Дійсно, в Києві з початку травня велися перемовини з більшовицькою дипломатичною делегацією на чолі з Християном Раковським (1873-1941) про укладення мирного договору. Український історик Олександр Реєнт пише: «... російська делегація наполягала на такому кордоні між державами, який значною мірою обмежував інтереси України. При цьому доля Донбасу, східних кордонів з Росією та північних з Білоруссю залишалися невіршеною»³⁹.

Продовження буде

Підготував **Олександр ІЛЬІН**

Примітки:

38. Пушук І., Берестейщина у складі незалежної Української держави 1918-1921 рр., Луцьк, 2009. С. 71.

39. Реєнт О., Павло Скоропадський, Київ, 2003. С. 201.